

De Barcelona a Milà. Jutges austriacistes hispànics al Senat de Milà durant el regnat de Carles VI, 1706-1740*

Agustí Alcoberro

Universitat de Barcelona

alcoberro@ub.edu

<http://orcid.org/0000-0003-4240-9296>

Rebut: agost de 2020.
Acceptat: setembre de 2020.

Resum

El domini de Carles III, l'Arxiduc (des de 1711, Carles VI), sobre els estats d'Itàlia no va suposar d'entrada cap canvi en el sistema de govern establert pels Àustries hispànics. A Milà, corresponien als magistrats forasters, de designació reial, tres places al Senat (sobre un total de quinze) i dues als Magistrats Ordinari i Extraordinari. El Senat de Milà era el màxim òrgan de justícia i govern de l'Estat. Els nomenaments van provenir de Barcelona i, des de 1713, de Viena. De conformitat amb els acords presos a la Cort General de Barcelona de 1705, es va produir una important presència de juristes catalans, cosa que trencava amb el monopoli que durant dos segles n'havien tingut els togats castellans. L'article en descriu les trajectòries i el seu paper al Senat, com a persones externes al país, i, doncs, suposadament sense interessos previs, però també com a representants i garants de l'autoritat reial.

Paraules clau: Guerra de Successió d'Espanya; Monarquia dels Habsburg; Estat de Milà; Senat de Milà; exili austriacista

Resumen: *De Barcelona a Milán. Jueces austracistas hispánicos en el Senado de Milán durante el reinado de Carlos VI, 1706-1740*

El dominio de Carlos III, el Archiduque (desde 1711, Carlos VI), sobre los estados de Italia no supuso de entrada ningún cambio en el sistema de gobierno establecido por los Austrias hispánicos. En Milán, correspondían a los magistrados forasteros, de designación real, tres plazas en el Senado (sobre un total de quince) y dos en los Magistrados Ordinario y Extraordinario. El Senado de Milán era el máximo órgano de justicia y gobierno del Estado. Sus nombramientos provinieron de Barcelona y, desde 1713, de Viena. Conforme a los acuerdos tomados en la Corte General de Barcelona de 1705, se produjo una importante presencia de juristas catalanes, lo que rompía con el monopolio que durante dos siglos habían tenido los togados castellanos. El artículo describe sus trayectorias y su papel en el Senado, como personas externas al país, y, por tanto, supuestamente sin intereses previos, pero también como representantes y garantes de la autoridad real.

* Aquest treball s'emmarca en els projectes finançats pel Ministerio de Ciencia, Innovación y Universidades «España y Francia: intereses dinásticos e intereses nacionales (1701-1733)» (PGC 2018-097737-B-100) i «Espacios conectados a lo largo del tiempo. Cataluña y el mundo mediterráneo en los siglos XVII y XVIII» (PGC 2018-094197-B-100).

Palabras clave: Guerra de Sucesión de España; Monarquía de los Habsburgo; Estado de Milán; Senado de Milán; exilio austracista

Abstract: *From Barcelona to Milan. Hispanic judges in the Senate of Milan during the Reign of Charles VI, 1706-1740*

The dominion of Charles III, the Archduke (since 1711, Charles VI), over the states of Italy did not initially mean any change in the system of government established by the Spanish Austrias. In Milan, they corresponded to foreign magistrates, of royal appointment, three seats in the Senate (out of a total of fifteen) and two to Ordinary and Extraordinary Magistrates. The Senate of Milan was the highest body of justice and government in the state. His appointments came from Barcelona and, since 1713, from Vienna. According to the agreements reached at the General Court of Barcelona in 1705, there was a significant presence of Catalan jurists, which broke with the monopoly that the Castilian judges had had for two centuries. The article describes their trajectories and their role in the Senate, as people outside the country, and therefore supposedly without prior interests, but also as representatives and guarantors of royal authority.

Key words: War of the Spanish Succession; Habsburg Monarchy; State of Milan; Senate of Milan; Spanish exile

Sumari

Milà i la Llombardia: un enclavament estratègic amb un govern complex	Els senadors forasters durant el regnat de Carles VI
Ser senador foraster	Epíleg
	Bibliografia

El 1720, el jurista barceloní Josep Plantí, que havia estat jutge de la Reial Audiència de Sardenya fins a l'ocupació borbònica de l'illa, el 1717, va redactar un escrit en què deixava constància de la situació de summa pobresa en què aleshores vivia a Viena. Plantí, que pocs anys després, el 1725, anava a assolir una plaça al Reial Senat de Milà, recordava en el seu text els anys d'estudiant a la Universitat de Barcelona, i en particular la seva promoció:

Florescieron en este curso tales discípulos que pocos años después fueron reputados célebres maestros, que an merecido ocupar cátedras, audiencias, iglesias y otras dignidades de España.¹

Plantí feia extensiu el prestigi acadèmic de la universitat barcelonina al grup de joves professors amb qui va rivalitzar per accedir a la docència universitària, molts dels quals aleshores eren jutges a les audiències italianes de Carles VI:

1. Biblioteca Nazionale Braidense. Milà. Ms. AF XI 12, f. 96r-115v. *Aquíerdos y memorias del doctor Josep Plantí*.

Continuando por algunos años los annuos literarios certámenes, en la oposición de las cátedras mayores de entrambos derechos, teniendo la gloria de competir con aprobados maestros y célebres jurisconsultos que presentáneamente ilustran los senados de Italia.²

El text mostrava, d'altra banda, la decepció de Plantí pel fet de no haver estat inclòs en cap de les places destinades a jutges forasters que recentment s'havien adjudicat al Regne de Sicília, tot just inclòs en la Monarquia dels Habsburg aquell any de 1720, i al Regne de Nàpols.

Malgrat la situació de pobresa i marginació personals que motivaven el document, el diagnòstic de Plantí revelava l'existència d'un col·lectiu del tot nou: el de juristes catalans que havien accedit arreu a les places de jutges forasters de les audiències reials. Efectivament, aquesta havia estat una reivindicació històrica dels juristes catalans, mai no assolida, que va mutar radicalment amb les noves correlacions de forces i d'interessos sorgides amb la Guerra de Successió.

En el cas de Milà, un espai que mai no havia pertangut a la Corona d'Aragó, resulta significatiu que de les quaranta-nou places de senador foraster nomenades durant els prop de dos segles de dominació dels Habsburg hispànics, només una hagués recaigut en un català: el ganxó Antoni Ferrer, que fou senador (1603), gran canceller (1618) i membre del Consell d'Itàlia (1623). Cal dir que Ferrer, paradoxalment, haurà estat el més conegut d'ells, ja que Alessandro Manzoni el convertí en un personatge (positiu) de la gran novel·la de Milà, *I Promessi Sposi* (Esteve, 1973; Molas, 1998).

La reivindicació de la presència catalana en les places de forasters de les audiències dels regnes va ser present, amb desigual fortuna, a les Corts Generals de 1701-1702, amb Felip V, i de 1705-1706, amb Carles III. En les primeres, els braços van presentar a la consideració reial una proposta de capítol de cort amb aquest objectiu. L'argumentació que la sustentava recordava el paper dels catalans en la incorporació de la major part dels regnes d'Itàlia a la monarquia en època medieval, i el fet que Felip IV havia reconegut ja aquest dret als aragonesos en les Corts de 1646:

Com lo Principat de Cathalunya així anomenat per molts rahons, y entre altres per haver donat principi a la grandesa de la Corona de Aragó, testificant esta veritat la forma de la unió, designant als dos regnes per al nom en lo de Aragó, y per la equivalença las solas armas de Cathalunya, que són las quatre barras coloradas en camp de or; [...] continuar lo que sos immortals antecessors a nostre agrahiment la honraren, com lo sereníssim senyor rey don Fernando lo Catòlich eregint lo Consell Col·lateral de Nàpols, valent-se per a servir en ell de consellers per la major part cathalans, y lo sereníssim senyor rey don Felip Tercer en la Corona de Aragó, en las Corts que tingué en Çaragoça any 1646 per otorgar-los un fuero honrà als aragonesos assenyaland-los plaças y presidèncias en tots los consells de Nàpols, Sicília, Milà, Índias, o Nova Espanya, y així supplica la present Cort a V. Magestat se servesca estatuhir y ordenar ab consentiment, llohació y aprobació de aque-

2. *Ibidem*.

lla se observe en Catalunya a favor dels catalans lo mateix que en Aragó respecte de las plaças y presidèncias en Nàpols, Sicília, Milà y Índias.³

La resposta del monarca va ser en aquest punt més aviat gasiva, tot i que certament trencava una tendència històrica: «Plau a Sa Magestat concedir dos plaças als naturals del Principat, una en lo Consell de Santa Clara en el Regne de Nàpols, y la altre en el Magistrat Extraordinari en el Estat de Milan.»

Per motius prou coneguts, la situació es capgirà a la cort convocada per Carles III. En aquest cas, el debat l'inicià el jurista i catedràtic de Dret de la Universitat de Barcelona Lluís de Valencià, que com a gaudint (titulat universitari) formava part del Braç Militar. Valencià introduí un escrit al braç el 16 de desembre de 1705 en què, a banda de plantejar altres qüestions de caràcter institucional i patrimonial (com una ambiciosa reforma de l'Arxiu Reial de Barcelona que l'adequés als nous temps), reivindicava

Que als catalans, així militars com juristas, se'ls donen plaças fixes en tots los regnes que poden entrar los espanyols, com en Milà, Nàpols, Cicília, Cerdunya, Mallorca y Índias, és a saber, en sos *respective* consells y tribunals.⁴

La proposta va derivar en un capítol de cort on va caure la referència als càrrecs militars. Però ara l'argumentació era força més pràctica que a la Cort anterior, i el resultat va ser de gran transcendència:

Considerant los tres estaments de la present Cort que en lo present Principat de Catalunya se tróban personas jurisperitas que desíftjan servir a V. Magestat ab sas lletras; per ço suplicant a V. Magestat li plàcia estatuhir y ordenar ab llohació, aprobació y consentiment de la present Cort que en los consells reals de Nàpols, Sicília, Milà, Mallorca y Serdenya tngan una plaça fixa en cada un los catalans y sían provistos de la primera que en cada un de ells vacarà o al present se trobaran vacants.

Plau a Sa Magestat. Don Ramon de Vilana Perlas secretari⁵

No és d'estranyar, doncs, que el cronista Francesc de Castellví, l'autor a l'exili de la millor història de la Guerra de Successió a Catalunya, destaqués la importància d'aquella mesura —i l'excepcionalitat de la seva extensió a Milà (Castellví, 1997-2002: II, 33)—:

3. *Constitucions, Capítols i Actes de Corts. 1701-1702. 1705-1706*. Barcelona, Parlament de Catalunya – Departament de Justícia, 2006 (Textos Jurídics Catalans. Lleis i Costums, II / 10). Estudi introductori de Joaquim Albareda. Capítol 21 de la Cort General de 1701-1702.
4. *Cort General de Barcelona. 1705-1706. Procés familiar del Braç Eclesiàstic* (Textos Jurídics Catalans. Lleis i costums II / 12). Barcelona, Parlament de Catalunya, Departament de Justícia, 2014. Estudi introductori d'Eva Serra i Puig, p. 69.
5. *Constitucions, Capítols i Actes de Corts. 1701-1702. 1705-1706. Op. cit.* Capítol de cort 10 de la Cort General de 1705-1706.

Apaciguó el rey Carlos la poca satisfacció en que estaban los catalanes de no ser empleados en los senados de los reinos de Nápoles, Sicilia, Cerdeña y Mallorca, reinos unidos a la Corona de Aragón, ocupando casi siempre los empleos castellanos. Concedió en estas cortes a los catalanes una plaza fija en todos los consejos y añadió que gozasen lo mismo en el Senado de Milán.

A mesura que els estats hispànics d'Itàlia van ser annexats al govern barceloní de Carles III, les places de magistrats forasters vacants van ser confirmades, proveïdes o substituïdes pels nous governants indistintament amb juristes de tots els seus regnes ibèrics. El mateix s'esdevingué després de la Pau d'Utrecht (1713), i molt especialment del Tractat de Rastatt (1714), que confirmà el domini austríac sobre aquests territoris. A partir d'aleshores, però, el nucli encarregat d'aprovar els nomenaments residia ja a Viena i havia pres la forma de Consell d'Espanya. Aquest organisme col·legiat recollia, en essència, l'estructura dels consells que havien funcionat fins aleshores a la cort barcelonina de Carles III. El nou consell sobrevisqué de fet fins al 1734, i de dret fins al 1736, quan va ser substituït pel Consell d'Itàlia.⁶ Des d'aleshores, a més, les possessions dels Habsburg a Itàlia van quedar pràcticament reduïdes als estats de la Llombardia. És en aquest espai, doncs, on la presència de togats forasters catalans i, més en general, hispànics nomenats per Viena, es va prolongar més llargament.

A diferència, doncs, del que s'esdevingué a Sicília, on la dominació austríaca es va reduir a tot just una quinzena d'anys (1720-1734), i on les places destinades als forasters van ser sempre particularment escasses; i a diferència també del Regne de Nàpols, on l'abundància de recursos destinats als exiliats hispànics s'estroncà de cop i volta en aquesta darrera data, l'Estat de Milà ofereix una continuïtat històrica de gairebé tres quarts de segle, les línies de la qual es poden fixar nítidament.

Però hi ha més coses. Com afirmà el 1736 Juan Amor de Soria, un dels alts funcionaris dels Consells d'Espanya i d'Itàlia a Viena, tot seguint el *Pharo politico* de Gaspar Ens, publicat el 1624,

No es negable el regular proverbio que el mismo Gaspar Ens pone sobre el desorden del ministerio, mientras asegura que los ministros regios en Sicilia roen, en Nápoles comen, pero en Milán devoran.⁷

Els subratllats són del mateix autor, que aleshores podia presumir d'una experiència de més de trenta anys al servei de la casa d'Àustria.

Amb aquest treball ens proposem, doncs, un doble objectiu. D'una banda, identificar les persones que formaren el col·lectiu de juristes catalans i de la resta d'estats ibèrics que exercí en tribunals i magistratures de Milà i la Llombardia en l'etapa que seguí a la Guerra de Successió d'Espanya. En aquest sentit, ens ha

6. Sobre el Consell d'Espanya, vegeu especialment: Reitter, 1964; Verga, 1985; i León, 1992 i 1996.

7. Real Academia de la Historia. Madrid. Ms 9/5603. *Addiciones y Notas Históricas desde el Año 1715 hasta el 1736. Por el conde don Juan Amor de Soria. En Vienna, año de 1736*, f. 119-256: *Observaciones sobre el régimen y gobierno de Milán, de Mantua, de Parma y de Placenzia*.

resultat de gran utilitat la nòmina d'alts càrrecs de l'Estat de Milà elaborada fa alguns anys per Franco Arese (1979-80). D'altra banda, ens hem proposat també definir les seves carreres professionals prèvies o posteriors a la seva estada a la Llombardia, i caracteritzar, fins on ha estat possible, els seus trets comuns, en especial pel que fa a les seves vinculacions i actituds polítiques i a la seva pràctica professional.

Milà i la Llombardia: un enclavament estratègic amb un govern complex

L'Estat de Milà, i més en general la Llombardia, constitueix un enclavament estratègic al bell mig de la Padània. En els segles XVI i XVII va exercir un paper central en la relació entre les dues branques dels Habsburg, a cavall de Viena i de l'eix Gènova-Barcelona. Aquesta funció va esdevenir encara més important durant els anys de la Guerra de Successió de la Monarquia Hispànica, quan el vincle entre la cort barcelonina de Carles III i la cort vienesa del seu germà, l'emperador Josep, es va estrènyer especialment. Amb la postguerra i la pèrdua dels regnes ibèrics, Milà va mantenir una funció crucial pel que fa a la relació entre Viena i els regnes meridionals d'Itàlia que pel tractat de Rastatt (1714) van passar a l'aleshores ja emperador Carles VI. Fins i tot amb la pèrdua de Nàpols i Sicília (1734), Milà va continuar tenint una funció estratègica per a la cort vienesa, ja que constituïa el seu baluard al nord italià i la seva sortida natural al mar Mediterrani. De fet, amb alguns parèntesis, la dominació austríaca sobre la Llombardia es va mantenir fins als primers passos de la unificació italiana, a la segona meitat del segle XIX.

Tanmateix, aquesta continuïtat es va fonamentar en una realitat geoestratègica feble. Situada al centre de la plana Padana, la Llombardia no disposa de fronteres naturals segures. Per aquest motiu, va patir en els anys que ens concerneixen dues ocupacions militars, a la fi de les quals es van modificar també les fronteres i el nombre de territoris governats des de Milà. Així, en el període novembre de 1733-setembre de 1736 es va produir la dominació del Milanesat per part del duc Carles Manuel III de Savoia (rei de Sardenya), en aliança amb les Dues Corones borbòniques, en el marc de la Guerra de Successió de Polònia; a la fi del domini «gallo-sard», l'emperador recuperà el territori i annexà els ducats contigus de Parma i Piacenza. Durant aquest període van haver d'exiliar-se a Viena els alts funcionaris hispànics i alguns altres dirigents civils molt significats, però la majoria de les institucions locals van continuar funcionant amb pocs canvis en la seva composició, i amb una certa normalitat. D'altra banda, ja en l'etapa de Maria Teresa, les tropes de Felip V d'Espanya van conquerir Milà durant el període desembre de 1745-març de 1746; a la fi d'aquest breu domini borbònic, Maria Teresa incorporà de nou Parma i Piacenza, però també Màntua.⁸

8. Sobre el govern de Milà en el marc de la Monarquia dels Habsburg, vegeu: Verga, 1985 i 1994; Álvarez-Ossorio Alvaríño, 1997; Cremonini, 2000 i 2013. Pel que fa al govern habsbúrgic a Itàlia durant la Guerra de Successió, vegeu: Quirós, 2017.

El govern interior de l'Estat de Milà era relativament complex, i mantenia algunes de les característiques dels estats lliures del nord d'Itàlia de l'etapa baixmedieval, per bé que progressivament modificades pels successius governs dinàstics. La seva planta efectiva havia estat definida per Felip II i es mantingué intacta durant el regnat de Carles VI. Al capdavant de l'Estat hi havia un governador de nomenament reial, secundat per un secretari d'Estat i Guerra i pel gran canceller, que exercia el govern civil; aquest acostumava a ser un lletrat d'origen espanyol. Tanmateix, allò més característic del govern milanès, en part herència republicana, eren els organismes col·legiats: el Reial Senat (tribunal suprem i màxim òrgan de govern), el Magistrat Ordinari i el Magistrat Extraordinari, tribunals de comptes, a més del Col·legi de Fiscals. En parlarem amb més detall més endavant. Ara convé destacar, però, que la planta dissenyada per Felip II reservava en el Senat tres places per a forasters de designació reial, i dues en cada un dels Magistrats. El Magistrat Extraordinari, a més, acostumava a ser presidit per un foraster nomenat pel rei. Tradicionalment, com ja hem esmentat, aquests acostumaven a ser castellans o, en tot cas, des de mitjan segle XVII, aragonesos.

Aquest model va ser ratificat per Carles VI mitjançant un despatx al príncep governador Eugeni de Savoia datat a Laxenburg el 30 de maig de 1714:

Haviéndose considerado muy combeniente a mi servicio y universal consuelo de mis fidelísimos vassallos del Estado de Milán la observancia de la planta que dio el rey don Phelipe II de tener en el Senado tres plazas para forasteros, dexando los demás puestos a favor de los naturales; he tenido a bien declarar [...] que en consecuencia del expresado antiguo establecimiento, reconocido por la experiencia muy útil y propio a la más prompta administración de la justicia, es mi voluntad reservar a mi cesáreo real beneplácito la probisión de las referidas plazas que por lo pasado se probeían en españoles; para las quales no dejaré de tener también presentes a los naturales del Estado según las circunstancias de mayor mérito, desinterés y desvelo azia mi servicio, manteniéndoles assimismo inviolablemente la prerogativa de conferirles las demás plazas.⁹

Amb aquesta decisió, malgrat que aparentment no en la seva literalitat, l'emperador confirmava l'acord pres poc abans pel Consell d'Espanya, aleshores tot just conformat a Viena, i que consistia a mantenir (Quirós, 2017: 313):

la observancia de la planta que dio el señor rey Phelipe Segundo, de gloriosa memoria, de tener en el senado tres plazas para forasteros, que por lo passado solo se confirieron a españoles, y dos en cada Magistrado, la una togada y la otra de capa y espada, además de la presidencia del Magistrado Extraordinario.

9. Archivio di Stato di Milano. Milà. Dispacci Reali, cart. 149. Citat parcialment a: Petronio, 1972: 215, n. 47; i Quirós, 2017: 314.

Ser senador foraster

Com advertí el 1736 Juan Amor de Soria, aleshores secretari de la negociació de Parma i Plasència del Consell d'Itàlia, en un text ja esmentat, «a este circunspecto tribunal tocan todas las materias del gobierno y la de justizia en recursos y apelaciones de las provinziyas y potestadías».¹⁰ El Senat de Milà en època de Carles VI estava format per quinze senadors, un dels quals exercia de president. La presència de tres senadors forasters era una pràctica consolidada en temps dels Habsburg hispànics. Obeïa a una doble raó de ser. D'una banda, s'entenia que els forasters no tenien interessos personals o familiars en el territori i, per tant, podien actuar de manera independent i, doncs, neutral. D'altra banda, però, el seu nomenament per part del monarca en garantia la fidelitat i la vinculació personal; d'aquesta manera, els senadors forasters esdevenien els ulls i la veu del rei dins aquesta poderosa institució. Com expressà gràficament Juan Amor de Soria, amb la seva tasca havien d'evitar que «los milaneses poderosos pudiesen obrar a phantasia y contra la justizia en sus intereses».¹¹

Si el model havia funcionat tradicionalment és, entre altres motius, per la tendència a la mobilitat dels alts funcionaris reials, dins d'un *cursum honorum* que tenia com a objectiu final preferent l'accés als consells de govern de la cort.

Amb la pèrdua dels regnes ibèrics i la vinculació a Viena, les possibilitats de mobilitat es van veure reduïdes, però en cap cas no van desaparèixer. Tampoc no ho van fer quan, a partir de 1736, Milà i la Llombardia es van convertir en l'únic àmbit de dominació imperial a Itàlia. Entre els casos que expliquem tot seguit veurem exemples precisos de mobilitat. En ascens, entre aquells que utilitzaren el Senat com a via de promoció cap als alts càrrecs de l'administració vienesa. En descens, entre aquells vells funcionaris que trobaren a les magistratures de Milà una digníssima prejubilació. I, encara, en paral·lel, entre aquells alts magistrats que quedaren sense feina a causa de l'ocupació borbònica dels seus territoris i tard o d'hora van acabar essent compensats en el sistema milanès. Com ha assenyalat Roberto Quirós Rosado (2017: 419), referint-se als anys de la Guerra de Successió de la Monarquia Hispànica,

Bien como magistrados en los tribunales supremos, bien como gobernadores provinciales, secretarios de los virreyes y gobernadores generales o visitadores, un nutrido grupo de presión todavía controlaría resortes institucionales de la Italia española [...]. La circulación de dichos individuos entre las cortes regias y provinciales, la difusión de prácticas propias o emanadas de la voluntad soberana y su progresión en los escalafones políticos denotan la continuidad social e institucional de dicha *nación* en tierras italianas.

El nomenament dels senadors es produïa mitjançant una terna que el governador de Milà enviava al Consell d'Espanya (fins al 1734) o al Consell d'Itàlia (a partir d'aquella data). En la carta, el governador valorava els tres candidats

10. Juan AMOR DE SORIA: *Observaciones sobre el régimen...*, op. cit., f. 144v.

11. Ibídem, f. 136r.

proposats, de vegades tot mostrant les seves preferències de manera molt explícita. Tanmateix, el Consell vienès prenia la seva decisió atenent a criteris propis. El rei emperador es limitava a confirmar-la. Per una raó de deferència institucional, el Consell comunicava la resolució al governador de l'Estat, perquè fos ell qui gestionés la informació davant el Senat i els altres organismes implicats.

Com veurem, des de 1714, any del funcionament efectiu del Consell d'Espanya, fins al 1734, quan la institució es va tancar de fet, l'home fort en els nomenaments imperials a Itàlia va ser sempre Ramon de Vilana-Perles, marquès de Rialp. I el seu braç executor, a través de la Secretaria d'Estat i de la Negociació de Nàpols, va ser el seu cunyat Joan-Francesc Verneda.

Juntament amb els senadors efectius hi podia haver també els supernumeraris. Aquesta figura, que ja era habitual a la Monarquia Hispànica, tenia la reserva d'una plaça en el moment que quedés vacant (per mort, jubilació o promoció del seu ocupant). No cal dir que els sous dels supernumeraris eren menors, i que habitualment no incloïen altres complements, comissions o emoluments excepcionals. En alguns casos, com veurem, el pas de supernumerari a numerari (és a dir, efectiu) va ser relativament ràpid. En d'altres es va poder prolongar fins a vint anys.

En tot cas, la vinculació dels senadors amb el govern vienès restava assegurada. Aquesta quedava segellada de manera explícita en el seu jurament al càrrec. Heus aquí l'acta del jurament del català Miquel Esmandia, nomenat senador de Milà el 1717, després del seu pas per la Reial Audiència de Mallorca:

Avanti l'eccellentissimo signore marchese don Pirro Visconti, intimo consigliere di Stato da S.M.C.C. e gran cancelliere dello Stato di Milano.

Il Sig don Michele de Esmandia, a cui S.M.C.C. ha fatto mercede della piazza de senatore supranumerario coll immediato esercizio e con la retenzione del carico d'avvocato fiscale generale giura:

Che continuerà la sua fedeltà alla M.I., farà l'ufficio di senatore fedelmente e legalmente, osserverà le costituzioni, ordini [...] et altri di S.M., ne tratterà di contravenire.

Servarà il secreto.

Difenderà a tutto suo potere la cesarea real giurisdizione.

Occorrendo cosa digna della notizia di sua eccellenza tocante a materia di stato, di governo, o altra grave gli e ne darà avviso.

Finalmente farà et osserverà tutto quello che sono tenuti li senatori di questo stato fedeli e devoti al suo re e signore.¹²

Només un punt, el darrer, fa referència pròpiament als seus deures com a senador.

12. Archivio di Stato di Milano. Milà. Uffici giudiziari. Cart. 187. Fasc. Esmandia don Michele Senatore.

El sou base dels senadors era de sis mil lires anuals, tres mil de les quals estaven assentades al Bilanzo (el pressupost de l'Estat) i tres mil a les Sportole (el dret de portes). A més a més, els senadors cobraven altres complements o comissions. Tanmateix, molts d'ells van estar permanentment endeutats, com es desprèn de la documentació de la institució. Els senadors forasters, a més, van demanar en determinades ocasions, com en el moment del seu nomenament o en la seva jubilació, algun tracte de favor, al·legant la seva manca de patrimoni personal per causa de l'exili. Aquest és, per exemple, el cas de Josep Plantí, exiliat a Viena, que va ser nomenat senador el 1725. Plantí va sol·licitar i obtenir la quantitat de mil florins, a pagar per la Cambra ducal, per al seu desplaçament a Milà, com es pot llegir en un despatx imperial de 21 de novembre adreçat al governador Girolamo di Colloredo, comte de Colloredo:

Teniendo presentes las particulares circunstancias de mérito que concurren en don Joseph Plantí, y la estrechez de medios en que se halla por estar fuera de su casa, he venido en que para facilitarle la forma de costear los gastos del viage que debe hazer para passar a esse Estado a continuar sus servicios en él con el exercicio de la plaza de senador que últimamente le he conferido, se le libren por una vez mil florines de moneda de Alemania sobre cualesquiera efectos más explícitos de essa mi regia y ducal Cámara.¹³

La generositat imperial amb els exiliats hispànics no es va limitar als aspectes crematístics. Com el lector comprovarà, gairebé tots els qui van accedir a càrrecs a Milà van obtenir títols de marquesos o comtes. I en això Milà no va ser una excepció. La mateixa situació es repetí a la resta de regnes de Carles VI i, evidentment, a Viena.

Els senadors forasters durant el regnat de Carles VI

El màxim òrgan col·legiat de l'Estat de Milà va acollir un total de tretze senadors d'origen hispànic entre 1706 i 1776 (vegeu *Taula*). D'aquests, quatre eren catalans (Esmandia, Plantí, Fàbrega i Peirí), dos aragonesos (Mauleón i Suelves), un navarrès (Hualte) i sis de diferents regions de la Corona de Castella (Casado, Álvarez, Ruiz de Araciel, Bolaños, López Amor de Soria, Pacheco de Rojas). En definitiva, la visió global del període mostra un empat tècnic entre jutges de les Corones de Castella i d'Aragó (sis en cada cas), que trenca el provinent del Regne de Navarra. Tanmateix, si dividim el període en etapes d'una certa coherència política, es produeixen alguns desnivells pel que fa a les xifres.

13. Archivio di Stato di Milano. Milà. Uffici giudiziari. Cart. 187. Fasc. Plantí don Giuseppe Senatore.

Taula. Senadors forasters al Senat de Milà, 1706-1780

SENAT DE MILÀ, 1706-1780	DATA NOM.	PRE	POST	DEF	NACIO- NALITAT
Pedro CASADO	1689			Milà, 1707	Cast
Ignacio ÁLVAREZ	1699	Univ. Salamanca	Pres. Mag. Ext.	Milà, 1730	Cast
José BOLAÑOS	1702	Univ. Salamanca	Nàpols. Viena C. Espanya		Ast
Lupercio MAULEÓN	1711	Bolonya. Magistrat Ordinari. BCN Junta d'Itàlia	Viena. C. Espanya		Ar
José RUIZ DE ARACIEL	1711	Fiscal		Milà, 1725	Jenísser (Cast - Mil)
José HUALTE	1714	BCN Junta d'Itàlia	Jub. 1731	Milà, 1735	Nav
José de SUELVES	1715	Consell Aragó	Sicília. Consultor	Sicília, 1726	Ar
Miquel ESMANDIA	1717	R. Aud. Mallorca. Fiscal	Viena. C. Espanya	Viena, a.1742Cat	Cat
Josep PLANTÍ	1725	R. Aud. Sardenya	Jub. 1741	Milà, 1743	Cat
Francisc FÀBREGA	1729	Mag. Ord.	Jub. 1742	Milà, 1766	Cat
Lleó PEIRÍ	1742	R. Aud. Cat., Col. Nàpols	Màntua	Millà, 1760	Cat
Manuel LÓPEZ AMOR DE SORIA	1744	Fiscal a Nàpols. Fiscal	Màntua. Gov. Milà	Milà, 1761	Cast
Pedro PACHECO DE ROJAS	1771		Mag. Cam.	Milà, 1776	Cast

Elaboració pròpia. Fonts: Arese, 1979-1980; Alcoberro, 2002; Castellví, 1997-2002; Quirós, 2017; i documentació esmentada en l'article.

L'entrada de les tropes d'Eugeni de Savoia a Milà (1706) suposà el trencament de l'administració espanyola, que pràcticament es migpartí en dos grups d'alts funcionaris de nombre similar per causa de la seva adscripció política (Quirós, 2017: 295-296). Els uns optaren aleshores per l'exili, mentre que els altres van continuar exercint els seus càrrecs amb la nova administració.

Al Senat restaren els tres senadors forasters: Pedro Casado, Ignacio Álvarez i José Bolaño. Tanmateix, tots ells van tenir sorts molt diverses. El primer, senador des de 1689, va ser ratificat en el càrrec, però va morir el 12 de gener de 1707. El segon, senador des de 1699, va esdevenir tot seguit un dels homes forts de la dominació austríaca. Ratificat també el 1706, tot seguit va ser elevat a la condició de president del Magistrat Extraordinari, un càrrec que, com hem dit, acostumava a correspondre a lletrats espanyols. Álvarez va prendre possessió del càrrec de president el 4 d'agost de 1707, per mort del seu predecessor Juan Pinacho. El càrrec implicava, entre altres tasques, participar en el Consell Secret, juntament amb el governador general, el gran canceller, el governador del castell i els presidents dels altres magistrats. Un any després, el 15 d'abril de 1708, va ser nomenat regent honorari de la Junta d'Itàlia a Barcelona. Álvarez es va mantenir en el càr-

rec de president del Magistrat Extraordinari fins a la mort, esdevinguda el 1730, i aleshores va ser substituït per un altre lletrat castellà, Nuño Ibáñez de Mendoza. Finalment, José Bolaños havia estat nomenat senador per Felip V el 1702. Tanmateix, va ser ratificat per les noves autoritats, i va esdevenir un home clau al Senat. Casat amb la filla del comte Enrico Boselli, un conegut advocat milanès (Quirós, 2017: 300), el 1708 va obtenir de l'emperador Josep I la dignitat de comte del Sacre Romà Imperi. El 1711 va ser promocionat a la lloctinència de la Regia Camera de Nàpols.

El 1711 són nomenats dos nous senadors forasters: l'aragonès Lupercio Mauleón, de moment en qualitat de supernumerari, i el «jenísser» (milanès de naixença, d'origen castellà) José Ruiz de Araciel, com a senador efectiu. Aquests nomenaments havien estat aprovats per la cort barcelonina de Carles III i, en concret, per la Junta (després Consell) d'Itàlia creada al voltant del navarrès Juan Antonio Romeo y Anderza, marquès d'Erendazu, secretari d'Estat per la part d'Itàlia. Mauleón havia estudiat al Col·legi de Sant Climent dels Espanyols de Bolonya, i n'havia estat rector (Quirós, 2017: 302). Amb la dominació austríaca va esdevenir *podestà* de Milà i, pocs mesos més tard, el 1707, va ser nomenat *questor* togat del Magistrat Ordinari de Milà. Poc després d'esdevenir senador supernumerari, va ser nomenat també regent de la Junta d'Itàlia a Barcelona, motiu pel qual la seva presència real al Senat degué ser escassa. Tanmateix, va obtenir una plaça efectiva al Senat el 29 de desembre de 1713. Amb la formació del Consell d'Espanya, a Viena, el gener de 1714, en va esdevenir regent per Milà, juntament amb el milanès comte Modignani. La representació milanesa va ser completada aleshores amb Juan Antonio Romeo, marquès d'Erendazu, que n'havia assumit el càrrec de regent. Mauleón va ser nomenat comte de Rovio el 1716.

Els orígens familiars de José Ruiz de Araciel es trobaven a la localitat de Calahorra, a La Rioja. El seu pare, Diego de Araciel, es va afincar a Milà. Allí va néixer José, el 1662, i també la seva esposa Teresa Rocci, filla de l'advocat fiscal Giovanni Battista Rocci, amb qui es va casar el 1693. Com va recordar anys després el Consell d'Espanya, amb seu a Viena, Araciel podia ocupar indistintament una plaça de foraster o de nacional ja que «por ser nacido y casado en el país tampoco deve reputarse por forastero» (Quirós, 2017: 313-315). Va obtenir el doctorat a la Universitat de Pavia, la gran institució acadèmica pública de l'Estat de Milà, i el 1693 va ser elegit auditor general de l'exèrcit. El 1699 va ser nomenat advocat fiscal, càrrec en què va ser ratificat el 1706 per les noves autoritats austríaques. El seu accés al Senat es va produir el 3 de novembre de 1711. Dos anys després va ser premiat amb el títol de marquès del Cerro. Va morir el 9 de juny de 1725, encara exercint el càrrec.

La figura de José Ruiz de Araciel és important, doncs, perquè el 1713, amb José Bolaños a Nàpols i Lupercio Mauleón a cavall entre Barcelona i Viena, Araciel era l'únic senador foraster efectiu de Milà. Cal remarcar que aquell any va marcar la tendència pel que fa a la política i al govern dels anys següents. L'abandonament de Barcelona per part de la reina emperadriu Elisabet Cristina, la signatura de la Pau d'Utrecht i del tractat d'evacuació i també la decisió dels

catalans d'emprendre la «defensa a ultrança» en unes condicions especialment dures van modificar algunes de les estratègies dissenyades en els anys anteriors.

Si fins aleshores la previsió era que la Secretaria d'Estat del marquès d'Erendazu liderés la formació d'un Consell d'Itàlia a Viena, la continuació de la guerra a Catalunya donà una nova oportunitat a l'altre secretari d'Estat, el notari català Ramon de Vilana-Perles, marquès de Rialp, perquè liderés la formació d'un Consell d'Espanya a l'exili. La vindicació de la recuperació dels regnes ibèrics, que Carles VI sempre ambicionà, donà un to notablement «espanyol» (per contraposició a «italià») al nou organisme. La seva composició, amb una elevada presència de membres de les conselleries que havien funcionat a Barcelona, i la proclamació del castellà com a única llengua oficial van corroborar-ho. Com hem vist, el marquès d'Erendazu va quedar aleshores limitat al càrrec de regent per Milà del Consell d'Espanya; Erendazu va morir l'1 de juliol de 1717 (Quirós, 2017: 205).

Des de la primavera de 1714, doncs, el nou poder constituït a Viena pels exiliats de la cort de Barcelona consolidà, en el pla institucional, els drets i les prerrogatives dels forasters de nomenament reial en els diversos estats d'Itàlia; i, en el pla personal, el poder de Ramon de Vilana-Perles esdevingut secretari d'Estat universal (i únic) dels regnes cedits a Carles VI pel tractat de Rastatt. Com ja hem avançat, durant vint anys el marquès de Rialp controlà el govern dels estats italians a través dels seus vincles personals amb el monarca, però també mitjançant una eficaç xarxa clientelar en què destacà la figura del seu cunyat Joan Francesc Verneda, «agent imperial» a Barcelona durant el setge de 1713-1714, oficial major de la Secretaria d'Estat des del 20 de gener de 1715 i secretari per la Negociació de Milà a partir de 1723.

En els anys 1714-1729 es van nomenar cinc senadors forasters: el navarrès José Hualte, l'aragonès José de Suelves i els catalans Miquel Esmandia, Josep Plantí i Francesc Fàbrega.

L'eclesiàstic navarrès José Hualte va ser nomenat senador de Milà el 10 de maig de 1714. S'havia sospesat la possibilitat que obtingués un bisbat al Regne de Nàpols, però les circumstàncies immediates (en particular, la necessitat del Consell d'Espanya d'emetre un missatge clar tot just després de la seva fundació) el van fer beneficiari d'aquesta plaça. La seva carrera política prèvia havia passat per Navarra, Madrid i Sicília, i, més recentment, per Barcelona, on havia estat regent del Consell d'Itàlia dissolt el març de 1713. Hualte es va jubilar en la plaça de senador el 28 de febrer de 1731. En aquesta mateixa data se'l va nomenar regent honorari del Consell d'Espanya, una mesura sense efectes pràctics per al govern, que tenia com a primer objectiu arrodonir la seva jubilació.

El noble aragonès José de Suelves era membre del Consell d'Aragó i va restar a Barcelona durant el setge de 1713-1714 (Castellví, 1997-2002: IV, 360). A diferència de tots els alts funcionaris que hem esmentat fins ara, com el mateix José Hualte, evacuats entre el març i el juliol de 1713, Suelves era un exiliat o, més exactament, un desterrat de Catalunya a causa de l'ocupació borbònica. Efectivament, el 12 de novembre de 1714 les noves autoritats del Principat van publicar un primer decret de desterrament que obligava els no

catalans que havien residit a Catalunya durant el setge a marxar cap a terres de l'emperador. El gruix de desterrats es va desplaçar a Gènova i, des d'allí, a altres punts d'Itàlia. Tanmateix, Mallorca, que en aquells moments era encara en mans del virrei austriacista Josep Antoni de Rubí i Boixadors, marquès de Rubí, en va acollir 1.965, dels quals la immensa majoria eren aragonesos (1.250) (Pascual Ramos, 2011). Suelves es trobava en aquest grup. L'hem pogut identificar en dues llistes d'exiliats recents recollides pel Consell d'Espanya de Viena. En la primera, és inclòs en la classe dels «ministros togados españoles y letrados de la misma nación que están al presente en los dominios de Su Majestad Cesárea Católica y bajo su protección», i en la segona se'l qualifica simplement de «regente del Consejo de Aragón». Totes dues especifiquen que és a Mallorca (Alcoberro, 2002: II, 27-38, 47).

Suelves va esdevenir senador de Milà el 1715 i regent «honorari» el 3 de juny de 1716; per aquesta condició cobrava cinc-cents florins anuals provinents del Regne de Nàpols (Alcoberro, 2002: II, 49-62). Tanmateix, Suelves abandonà l'ofici de senador el maig de 1724 per esdevenir consultor general del Regne de Sicília amb el seu nou virrei, Joaquín Fernández de Portocarrero, marquès d'Almenara; també aleshores marxà a l'illa com a comissari de Croada el vicari general de Barcelona Josep Rifós, que com algunes desenes d'eclesiàstics havia estat desterrat de Catalunya el 2 d'octubre de 1714. Tot i que els projectes de reforma que havia d'emprendre Suelves eren molt ambiciosos, la seva mort sobtada, el 1726, li impedí de realitzar-los. Cal dir que va ser substituït per un jurista català, Francesc Solanes, conseller de Santa Clara a Nàpols des de 1707; Solanes es va fer càrrec de la creació d'un port franc a Messina, però poc després va esdevenir regent del Consell d'Espanya a Viena (Ballbé, 2017; Iñurrítegui, 2004).

Com Solanes, Miquel Esmandia havia estat professor de la Universitat de Barcelona, i havia estat beneficiat amb la nova legislació aprovada a la Cort General de Catalunya de 1705-1706 que permetia accedir a càrrecs forasters. Prèviament, però, va ser auditor general de l'exèrcit a Catalunya (1707) (Castellví, 1997-2002, II, 349). El 1710 va esdevenir regent de la Reial Audiència de Mallorca. Amb l'ocupació borbònica de l'illa, el 1715, va haver d'exiliar-se. El nomenament com a fiscal supernumerari foraster de Milà, l'1 de juliol de 1716, s'ha d'entendre tot just com un remei provisional a la situació de necessitat en què es trobava; aquesta plaça va esdevenir efectiva el 1720. Però força abans, el 28 de desembre de 1717, Esmandia va esdevenir també senador supernumerari, plaça que consolidà gairebé set anys més tard, el juliol de 1724, a causa de la marxa de Suelves a Nàpols. Des del primer moment, però, es plantejà un litigi obert entre el fiscal senador i la Reial Cambra de Milà, que es negava a fer compatibles els dos sous, amb els seus complements annexos. Efectivament, els càrrecs de fiscal i senador s'havien entès sempre com a baules successives d'un mateix *cursus honorum*, i resultaven, de fet, incompatibles.

La polèmica entre els *Signori Raggionati Generali* (els «mestres racionals generals», en traducció més o menys literal al català jurídic d'aleshores), responsables dels comptes públics, i el fiscal-senador es va prolongar tot l'any 1718. En una resposta

sobre il memoriale del magnifico senatore Esmandia con el quale adimanda che se li paghi il salario di senatore nel modo ordinato nel suo privilegio indipendentemente dalli lucri et emolumenti che procedono della fiscalia

els *Raggionati* recordaven que Esmandia cobrava el seu salari d'advocat fiscal foraster mitjançant el *Bilancio* (compte de l'Estat, administrat pel Magistrat Ordinarí), i també mitjançant el Magistrat Extraordinari; els ingressos per aquest càrrec incloïen també la taxa de la *mezza annata*. Per la seva banda, el sou senatorial era, com hem vist, de sis mil lires anuals. Però Esmandia es va fer fort en la literalitat del seu nomenament, que, com hem assenyalat, concedia la «mercede della piazza de senatore supranumerario coll immediato essercicio e con la retensione del carico d'avvocato fiscale reale». ¹⁴ I cal dir que va acabar sortint-se'n, probablement per la importància del seu currículum i pels seus vincles amb els alts càrrecs de Viena.

En tot cas, el 26 de juliol de 1724 Miquel Esmandia va ser nomenat regent honorari del Consell d'Espanya, i el 1726 va obtenir el títol de marquès di Zelo Surigone. Tres anys després, el 1729, va ocupar una plaça efectiva de fiscal al Consell d'Espanya a Viena, motiu pel qual abandonà Milà; tot just un any i mig més tard, el 2 de desembre de 1730, en va esdevenir regent efectiu. Tot i que el Consell d'Espanya va tancar de fet el 1734, una proposta de reforma realitzada aleshores en l'entorn de la institució el presentà de nou per al càrrec de senador de Milà, tot recordant que ja n'havia estat membre (Alcoberro, 2002: II, 244-251). No ens consta, però, que retornés a la Llombardia amb funcions administratives o polítiques. Sabem que va morir a Viena abans de la fi de 1742. ¹⁵

Josep Plantí va esdevenir senador de Milà el 7 de novembre de 1725, tot substituint el difunt José Ruiz de Aracié. Plantí havia nascut a Barcelona el 1681 i va ser estudiant i professor de la seva universitat. Austriacista de primera hora, va ser oficial agregat de les Reials Guàrdies Catalanes durant el setge borbònic de Barcelona de 1706 i va participar en diversos càrrecs de la Diputació del General en els anys següents. Des de 1711 va ser oïdor i jutge de la Reial Audiència de Sardènia. L'ocupació borbònica de l'illa l'obligà a exiliar-se a Viena, on a començament de 1725 cobrava una pensió del Socors Diari del Consell d'Espanya assimilada a la d'un tinent coronel (Alcoberro, Duran, 2019: 5-60). Al Senat de Milà es va fer càrrec, entre altres tasques, de la validació dels programes i dels equips docents de la Universitat de Pavia (Di Renzo Villata, 2, I, 63, n. 1).

Plantí ens ha deixat tres obres de gran valor: *De Cathalauniae Principatu*, descripció elogiosa de Catalunya en termes històrics, geogràfics i etnogràfics, composta exclusivament amb l'ús de citacions d'autors no catalans (Alcoberro, Duran, 2019: 61-187); *De morte Caroli Secundi, Hispaniarum regis. De excidio*

14. Archivio di Stato di Milano. Milà. Uffici giudiziari. Cart. 187. Fasc. Esmandia don Michele Senatore.

15. Archivio di Stato di Milano. Milà. Uffici giudiziari. Cart. 187. Fasc. Peyrí don Leone Senatore. Un document no numerat redactat a Milà el 2 de novembre de 1742 a favor del seu fill Josep esmenta que Miquel Esmandia «terminò i suoi giorni in Vienna».

Cataloniae necnon destructione Barcinonis quasi secuta («De la mort de Carles II, rei de les Espanyes. De la desfeta de Catalunya i la destrucció de Barcelona, que va venir poc després»),¹⁶ crònica de la Guerra de Successió de ressonàncies clàssiques; i *Nueva colonia española ideada*, projecte de construcció d'una ciutat ideal per als exiliats en terres d'Hongria (Alcoberro, 2002: II, 155-205). Els tres textos es troben en un manuscrit de la Biblioteca Nazionale Braidense de Milà. Plantí va assolir la dignitat de marquès el 1730. Va ser jubilat el 1741, en el marc de les reformes generacionals impulsades per l'arxiduquessa Maria Teresa, i va morir a Milà gairebé dos anys més tard, el 12 de març de 1743 (Alcoberro, Duran, 2019: 5-60).

Francesc Fàbregapertany a una segona generació de l'exili que va fer tota la seva carrera com a magistrat en terres d'Itàlia, sempre en places de foraster. El 13 de març de 1726 va ingressar com a qüestor togat honorari al Magistrat Ordinari; la plaça va esdevenir efectiva un any després, per la jubilació d'Orensio Beneche. El 4 de maig de 1729 va esdevenir senador. El 1734 ja posseïa la condició de comte. Es va jubilar el 3 de novembre de 1742.

Epíleg

La mort de l'emperador Carles VI (1740), l'ascens al tron de la seva filla, l'arxiduquessa Maria Teresa d'Àustria, i l'inici de la Guerra de Successió d'Àustria van marcar un canvi significatiu en els paràmetres de govern de l'Estat de Milà i de tots els territoris dels Habsburg. Maria Teresa aprofundí en el procés de centralització dels seus estats. Tanmateix, a Milà aquest fet no suposà una pèrdua de protagonisme dels senadors forasters. Ben a la inversa, significà una remodelació de les seves funcions, i en bona part un augment del seu poder, com a persones de confiança de la monarca.

Si el regnat s'inicià amb la jubilació de Josep Plantí i de Francesc Fàbrega, ben aviat va anar seguit pel nomenament de dos juristes amb gran experiència: Lleó Peirí (1742), que havia estat jutge de la Reial Audiència de Barcelona i del Consell Col·lateral de Nàpols, i el jove Manuel López Amor de Soria (1744), dotat ja d'una sòlida formació italiana, com recordava un document del Consell d'Espanya de 1734: «estudió la práctica en Milán, doctorado en Pavía, y después auditor y fiscal en las Audiencias de Nápoles» (Alcoberro, 2002: II, 244-251). López Amor de Soria havia esdevingut fiscal de Milà amb plaça forastera el 30 d'agost de 1741, i dos anys després havia obtingut el títol de marquès.

El paper dels senadors forasters en el procés d'implementació de les reformes teresianes resulta de gran interès. Tanmateix, entenem que assenyala un canvi d'etapa, i que per aquest motiu ha de ser objecte d'un estudi específic, en el qual treballarem.

16. Amb Martí Duran n'hem preparat l'edició crítica en doble versió llatí-català, de propera aparició.

Bibliografia

- ALCOBERRO, A. (2002). *L'exili austriacista (1713-1747)*. Barcelona: Fundació Noguera, 2 vols.
- ALCOBERRO, A., DURAN, M. (2019). *Josep Plantí (Barcelona, 1681-Milà, 1743): el Principat de Catalunya*. Barcelona: Rafael Dalmau ed.
- ÁLVAREZ-OSSORIO ALVARIÑO, A. (1997). «Restablecer el sistema: la Corte de Viena y el Estado de Milán (1716-1720)». A: BONA CASTELLOTI, M., BRESSAN, E., VISMARA, P. (coords.). *Política, vita religiosa, carità: Milano nel primo Settecento*. Milà: Jaca Book, 43-80.
- ARESE, F. (1979-1980). «Le supreme cariche del Ducato di Milano e della Lombardia austriaca 1706-1796». *Archivio Storico Lombardo*, CV-CVI, 535-598. (reeditat a: *Carriere, magistrature e stato. Le ricerche di Franco Arese Lucini per l'Archivio Storico Lombardo' (1950-1981)*). Ed. a cura de C. CREMONINI. Milà: Cisalpino. 2008).
- BALLBÉ, N. (2017). *Francisco Solanes: teoria política i pràctica de govern a Nàpols durant el virregnat austríac (1707-1734)*. Barcelona: Universitat Pompeu Fabra (tesi doctoral inèdita).
- CASTELLVÍ, F. DE (1997-2002). *Narraciones históricas* (edició de J. M. MUNDET i J. M. ALSINA). Madrid: Fundación Francisco Elías de Tejada y Erasmo Pèrcopo, 4 vols.
- CREMONINI, C. (2000). «Lo Stato di Milano nel Settecento: il lungo tramonto dell'Antico Regime». A: *Storia dell'Ambrosiana. Il Settecento*. Milano: Cariplo-Laterza, 1-53.
- (2013). «Riequilibrare il sistema: mutazioni e permanenze in Italia tra 1706 e 1720. Alcune considerazioni». *Anejos de Cuadernos de Historia Moderna*, 12, 177-188.
- DI RENZO VILLATA, M. G. (2015). «1740-1765: un declino inarrestabile?» A: MANTOVANO, D. (cur.). *Alum Studium Papiense. Storia dell'Università di Pavia*. Milà: Cisalpino, vol. 2, tom I, 63-82.
- ESTEVA, L. (1973). «Antoni Ferrer, Gran Cancellier de Milà». *Revista de Girona*, 63, 50-62.
- IÑURRITIGUI, J. M. (2004). «Las virtudes y el jurista: el Emperador Político de Francisco Solanes y el amor a la patria». *Pedralbes. Revista d'Història Moderna*, 24, 285-309.
- LEÓN, V. (1992). «Origen del Supremo Consejo de España en Viena». *Hispania*, LII-180, 107-142.
- (1996). «Los funcionarios del Consejo Supremo de España en Viena (1713-1725)». A: ENCISO RECIO, L. M. (coord.). *La burguesía española en la Edad Moderna*. Valladolid: Universidad de Valladolid, 893-904.
- MOLAS, P. (1998). «Magistrats catalans a la Itàlia espanyola». *Pedralbes. Revista d'Història Moderna*, 18, II, 213-220.
- PASCUAL RAMOS, E. (2011). «Confiscación y secuestro de bienes en el Reino de Mallorca tras la Guerra de Sucesión». A: MARTÍNEZ MILLÁN, J. M., GONZÁLEZ CUERVA, R. (eds.). *La dinastía de los Austria. Las relaciones entre la Monarquía Católica y el Imperio*. Madrid: Polifemo, 3, 1597-1626.
- PETRONIO, U. (1972). *Il Senato di Milano. Istituzioni Giuridiche ed esercizio del potere nel ducato di Milano da Carlo V a Giuseppe II*. Varese: Giuffrè.
- QUIRÓS, R. (2017). *Monarquía de Oriente. La corte de Carlos II y el gobierno de Italia durante la guerra de Sucesión española*. Madrid: Marcial Pons.
- REITTER, H. (1964). *Der Spanische Rat und seine Beziehungen zur Lombardei*. Viena: Universitat de Viena (tesi doctoral inèdita).
- VERGA, M. (1985). «Il "sogno spagnolo" di Carlo VI. Alcune considerazioni sulla monarchia asburgica e i domini italiani nella prima metà del Settecento». A: MOZZARE-

LLI, C., OLMI, G. (cur.). *Il Trentino fra Sacro Romano Impero e antichi stati italiani*. Bologna: Il Mulino, 203-261.

VERGA, M. (coord.) (1994). «Dilatar l'Impero in Italia. Asburgo e Italia nel primo Settecento». *Cheiron*, 21.